

38 . Istria | Comuna: Istria | Județ: Constanța | Punct: „Cetatea Histria, Platou” | Anul: 2022

Anul: 2022

Cod RAN: 62039.01

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca clasică, Epoca elenistică, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie

Tipuri sit: tip neprecizat

Autori: Adam Rabinowitz, Zoe Rabinowitz, Sterling Wright, Alin George Panaite, Vitalie Ciudin, Thibaut Castelli, Elijah Fleming, Patricia Neuhoﬀ-Malorzo, Oxana Ciudin, Inga Głuszek, Mariana-Cristina Popescu, Liviu Iancu

Instituții: University of Texas at Austin, USA, Liceul de Artă „McCallum” Austin, Pennsylvania State University, Universitatea din București, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, UMR 7041 Archéologies et Sciences de l’Antiquité Paris, University of Texas at Austin, USA, University of Texas at Austin, USA, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, Universitatea „Nicolaus Copernicus” Toruń, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului din București

Nr. autorizație: 3

Data autorizației: 2022-03-17

Raport de cercetare de la Istria, jud. Constanța, Punct: „Cetatea Histria, Platou”

Raport

Scurtă prezentare a sectorului

Sectorul denumit generic „Platou Est” a fost delimitat pe Platoul cetății Histria, ca urmare a cercetărilor din proiectul Histria Multiscalar Archaeological Project (HMAP) din 2018 și 2019, când au fost efectuate prospecțiuni magnetometrice pe o suprafață de 2,43 ha, respectiv au fost deschise două secțiuni: KT (Kiln Trench, 6 m x 6 m, extindere a sondajului TT3/2018) – unde au fost descoperite morminte dintr-o necropolă plană din perioadele romană timpurie și romană târzie, suprapuse unui cuptor anterior de vase ceramice; RT (Road Trench, 7 m x 1,5 m, extindere a sondajului TT1/2018) – unde a fost descoperit un drum care a funcționat cel puțin în perioada romană, cu orientarea ESE-VNV, punctul său de plecare fiind Poarta I a zidului de incintă din perioada romană timpurie. În 2021, săpăturile arheologice au continuat doar în KT: secțiunea a fost extinsă cu 1 m spre V, a fost cercetat mormântul M. 6, în cistă din lespezi mari de piatră, cu osemintele a cel puțin 18 indivizi, au fost investigate zonele de la N și V de cuptor, unde au fost descoperite noi structuri constructive ale unor morminte, o mare groapă cu material ceramic elenistic și un strat de distrugere, cu un pronunțat aspect cenușos și o mare densitate de fragmente ceramice.

Obiectivele cercetării din 2022

Săpăturile au urmărit cercetarea structurilor constructive descoperite în 2021, asociate ipotetic unor morminte, și a gropii cu ceramică elenistică, inclusiv prin extinderea KT către N. Ele au mai vizat punerea în evidență pe o suprafață largă a stratului cu un pronunțat aspect cenușos, pe care l-am asociat unei potențiale distrugerii a zonei, și prelevarea de mostre și material arheologic pentru evaluarea gradului de conservare a resturilor vegetale carbonizate și datare. A fost planificată și reluarea cercetărilor magnetometrice, pentru a preciza mai bine capacitatea acestei metode non-intruzive de a contribui la identificarea complexelor arheologice precum cuptoarele de olărit, ori mormintele în mari ciste de piatră, precum și de a înțelege repartiția pe Platou a instalațiilor artizanale cu mari arderi de combustibil, precum cuptorul din KT.

Rezultate și interpretarea lor

În SV secțiunii KT, unde anterior fuseseră descoperite o mică structură de țigle, o amforă romană timpurie spartă pe loc, oase mari de vită și alte câteva posibile elemente ale ritualului funerar, a fost identificat într-o mică cistă acoperită cu bolovani mormântul de înhumare al unui infant, cu vârsta de sub 1

an, în poziție de decubitus dorsal, orientare E-V, capul spre V, fără inventar funerar (M. 7). Analiza tipologică a amforei romane și datele preliminare C14 de la mostrele de țesut osos animal și uman asigură datarea la mijlocul sau în a doua jumătate a secolului II e.n. Cealaltă ipotetică structură funerară identificată în 2021 în vecinătate, formată din plăci de șist verde așezate pe cant, lângă care s-a descoperit un fragment de piatră cretoasă, pe care era scrijelit portretul unui bărbat, similar stelelor funerare scitice târzii din SV Crimeei din sec. II-III e.n., nu a putut fi asociată unui mormânt. Plăcile se aflau într-o groapă a cărei parte inferioară a fost folosită ca vizuină de popândăii europeni (*Spermophilus citellus*), dar care pare a fi fost totuși inițial rezultatul unei intervenții antropice deocamdată dificil de interpretat, abia ulterior extinsă prin activitatea animală.

În N secțiunii a fost operată o extindere de 3 m, astfel încât KT a atins dimensiunea de 9 m x 7 m. Succesiunea primelor straturi (vegetal, arătură din perioada comunistă, acumulare din perioada ulterioară abandonării necropolei, straturi asociate folosirii necropolei în perioadele romană timpurie și romană târzie) este aceeași ca în campaniile precedente. Pentru două alinamente de pietre descoperite la o adâncime mică în straturile de arătură și de acumulare din perioada posterioară abandonării necropolei, neînsoțite de alte materiale arheologice, similare altuia găsit în 2021, în extensia operată atunci spre V, cea mai plauzibilă explicație arată că sunt urmele unor morminte și alte amenajări funerare din perioada romană târzie distruse de arăturile din perioada comunistă. În N extensiei, la mijlocul distanței dintre profilurile V și E, a fost descoperit un mormânt în cistă de plăci de piatră cu o lungime între 50 și 80 cm, cu orificii astupate cu țigle, cioburi și pietre, în care fuseseră înhumați doi copii sub zece ani, cu scheletele orientate E-V, cu capetele spre V, dezarticulate de intervențiile posterioare ale popândăilor (M. 8). Datarea mormântului fără inventar se bazează pe rezultatele preliminare C14 ale mostrelor prelevate de la defuncți: a doua jumătate a sec. al III-lea e.n. Tehnica constructivă pledează și ea pentru datarea în perioada romană timpurie, fiind identică celei a structurii descoperite în 2021 în apropiere, dar la o adâncime mai mare. Cu această ocazie, a putut fi cercetată complet și această structură, care s-a dovedit a fi și ea amenajarea unui mormânt de înhumare al unui copil de câțiva ani (M. 9). Spre deosebire de majoritatea mormintelor de copii din KT, acesta nu a fost deranjat de popândăi, astfel încât osemintele orientate E-V, cu capul spre V, se aflau în articularea lor anatomică, iar inventarul mormântului a fost găsit intact: un șirag de 11 mărgel de chihlimbar, un mic vas de ceramică cu două toarte, trei jetoane de ceramică și o posibilă monedă de bronz puternic corodat. A fost recuperat și acul de fier cu care fusese prins giulgiul funerar. Aspectele stratigrafice și tipologice ale mormântului, împreună cu rezultatele preliminare C14, indică ca dată probabilă a doua jumătate a sec. al II-lea și începutul sec. al III-lea e.n.

Al patrulea mormânt a fost descoperit într-o nișă executată pornind de la groapa de acces la mormântul în cistă M. 6. Situat la cea mai mare adâncime înregistrată până acum, este un mormânt de înhumare al unui adult, orientat E-V, cu capul spre V, fără inventar funerar (M. 10). Rezultatele preliminare C14 plasează mormântul în intervalul 420-539 e.n.

Alte descoperiri cu caracter funerar, dar care nu au putut fi cercetate complet, au fost făcute în spațiul cuprins între M. 8, la N, și M. 6 și M. 10, la S. La cca. 1 m N de M. 6 și paralel cu acesta, au fost descoperite trei dale orizontale care acoperă un nou mormânt în cistă cu lespezi mari de piatră. Spre E de el și imediat la S de M. 8, a fost delimitată o groapă, la a cărei margine estică au fost identificate deja oase mărunte de la picioarele unui adult și ale unui copil. Rămâne de văzut dacă această groapă este una de acces către noul mormânt în cistă, similară gropii de acces către M. 6 (și în aceea au fost descoperite tarsiene și metatarsiene dispartate), sau este un mormânt de sine stătător.

În afara descoperirilor funerare de epocă romană, s-a mai putut constata că groapa din NE secțiunii KT, săpată în dărâmătura de lut galben, umplută cu pietre de dimensiuni mici și mijlocii, fragmente de ceramică elenistică și, pe lângă oase animale obișnuite, cantități mari de oase de pește și de cochilii de midii, continuă și spre N, dar și spre S. În final, lungimea maximă a gropii, pe direcția N-S, este de cca. 4 m, iar lățimea sa, de la marginea sa de V, până în profilul de E al KT, este de cca. 2,5 m. În realitate, vorbim de un sistem format din două gropi cvasi-rectangulare, orientate N-S, căci compoziția umpluturii în extremitatea vestică, pe o lățime de aprox. 1 m, este întrucâtva diferită, abundența oaselor de pește și a cochiliilor de midii fiind cu mult mai mare. În apropiere de fundul celor două gropi, mai ales înspre nord, a fost identificată pe direcția N-S o separație de lut galben, diform, în care sau în apropierea căreia se găseau cuie mari de fier. În

jumătatea sudică a gropii estice, în profilul E, o structură liniară de lut galben, conținând și unele pietre de mici dimensiuni, orientată N-S, a fost de asemenea documentată. În groapa estică, fundul este amenajat în trei trepte, cu o diferență de nivel de cca. 5 cm între ele, cea mai joasă fiind situată la N. Interpretarea acestor gropi anterioare necropolei romane timpurii – M. 9 secționează în două groapa vestică – rămâne deocamdată deschisă.

Aceste descoperiri fac ca stratul gros de cenușă găsit în 2021, probabil contemporan cu abandonarea cuptorului de ceramică, să se fi păstrat pe o suprafață restrânsă, de cca. 2 m²: gropile cu ceramică elenistică, oase de pește și cochilii de midii, precum și M. 9 l-au înlocuit la E; la S și SV a fost înlăturat prin amplasarea M. 6 și a gropilor de acces la acest mormânt; la N și NV au intervenit al doilea mormânt în cistă din mari lespezi de piatră și groapa în care deocamdată au fost găsite doar oasele unor picioare umane. Rămâne de văzut dacă suprafața se mai prelungește spre V, între cele două mari morminte în cistă, și dacă stratul se mai păstrează și în alte părți ale KT (de ex. la N, în jurul M. 8). În 2022 au fost prelevate mostre pentru analiza gradului de conservare a resturilor vegetale, ocazie cu care au fost colectate și unele fragmente ceramice din cantitatea foarte mare care se regăsește în acest strat. Printre ele, se numără o șampilă englică heracleotă, databilă, după cronologia înaltă, la cca. 380 î.e.n., iar după cea joasă la 340 î.e.n., și un fish-plate atic cu firnis negru, datat cca. 350 î.e.n. Până la analiza completă a materialului ceramic nu putem emite totuși o concluzie definitivă privind datarea stratului.

Chiar și așa, există premise ca ipoteza inițială potrivit căreia cuptorul din KT ar fi fost distrus la finalul perioadei elenistice să fie abandonată. Acum pare mai plauzibil ca instalația artizanală să fi fost dezafectată în a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., după care să fi fost săpate gropile cu ceramică elenistică și oase de pește, pentru ca începând cu sec. al II-lea e.n. zona să ia caracter funerar. Situații arheologice similare care atestă o distrugere semnificativă în a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., precum și discontinuități de locuire a spațiului în perioada elenistică au mai fost semnalate pe Platou, cu diverse interpretări istorice (Coja 1964, cu interpretare diferită în Pippidi 1977, p. 384-385 și Alexandrescu 2005, p. 106-109; Condurachi, Dimitriu 1954, p. 214, 216-217, 230).

Cercetările magnetometrice din 2022 au acoperit o suprafață de 1,2 ha, între vestul Platoului (zona „Cuptoare”, cercetată în anii 1960-1970) și arealul de 2,43 ha din centrul și estul Platoului, investigat prin aceeași metodă în 2018. Noile cercetări demonstrează că măsurarea câmpului magnetic permite identificarea pe Platou a instalațiilor meșteșugărești precum cuptoarele, figurate ca mari anomalii pozitive circulare, cu contur distinct negativ, care nu par a fi concentrate într-un unic cartier meșteșugăresc, ci răspândite individual sau în grupuri mici. Ea permite și identificarea tramei stradale din perioada autonomă și a drumurilor din afara zidului de incintă din perioada romană. Nu există rezultate concludente pentru identificarea mormintelor în ciste de piatră, precum M. 6.

Scurtă descriere a descoperirilor

Principalele obiecte descoperite au fost deja amintite. Majoritatea celorlalte descoperiri sunt fragmentele ceramice, preponderent elenistice și romane. Epigrafic, se remarcă 6 toarte șampilate de vase și 2 graffiti, dintre care unul notează un numeral. Ca și în trecut, au fost găsite fragmente de figurine de teracotă, dar și 5 discuri corodate de bronz, identificate prezumtiv ca monede. Experiența cu descoperirile de acest fel arată că gradul de coroziune este atât de ridicat, încât pentru multe dintre ele identificarea preliminară nu poate fi confirmată nici în urma curățării lor. Deocamdată, singura certitudine este că într-una din gropile cu material elenistic din NE KT a fost descoperită o monedă de bronz cu roată pe avers. Alte descoperiri metalice sunt foițele de bronz și plumb, cuiele și piroanele de fier, un vârf de săgeată cu rol monetar, două inele de bronz și o lamă de fier foarte corodată. Cea mai mare parte a obiectelor sunt depozitate la Histria, celelalte fiind analizate la IAB, în București.

Tehnici de cercetare

Procedeele pentru realizarea și documentarea săpăturilor sunt cele utilizate și anterior, descrise în raportul din CCA, Campania din 2019.

Prelevarea de mostre și analizele de laborator utile pentru arheologia mediului înconjurător și stabilirea interacțiunilor factorului uman cu acesta au continuat în 2022. Datele analizelor ADN-ului antic uman și

bacterian din microbiomul oral și analizele multi-izotopice pentru cercetarea dietei (C/N) și a mobilității umane (Sr/O) rezultate din mostrele colectate în 2019 și 2021 sunt în curs de sistematizare, în timp ce noi mostre au fost prelevate de la defuncții descoperiți în 2021 și 2022, potrivit abordării sistematice de eșantionare stabilite anterior. Prelevarea de eșantioane de apă în vederea obținerii unor referințe pentru valorile izotopice obținute de la indivizii umani a continuat și ea, mostre fiind culese de la un izvor de la Cheile Dobrogei.

Rezultatele datării C14 ale unor oase umane și animale prelevate în 2021 întăresc concluziile obținute pe baze stratigrafice și tipologice. Unul din oasele de bovină folosit în ritualul funerar asociat M. 7, poate fi datat în a doua jumătate a sec. I – sec. al II-lea e.n. Trei oase de ovicapride din groapa de acces la M. 6 și dintr-una din gropile cu material ceramic elenistic datează probabil din sec. al V-lea î.e.n., întărind ipoteza că aici necropola romană suprapune (și adeseori deranjează) în cea mai mare parte direct un strat important de locuire din perioada clasică. Două mostre de țesut osos uman prelevate în M. 6 pot fi datate în sec. al III-lea ori la începutul sec. al IV-lea e.n. Datele preliminare C14 ale mostrelor prelevate în 2022 au fost menționate mai sus („Rezultate și interpretarea lor”).

În această campanie, au fost prelevați 40 l de pământ, în special din stratul de cenușă asociat unei potențiale distrugerii în a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., care a fost supus flotației. Rezultatele sunt în prezent examinate pentru realizarea unor studii paleobotanice despre interacțiunile dintre om și mediu la Histria, în antichitate.

În premieră în HMAP au fost realizate mulaje după 21 de maxilare și mandibule animale care, împreună cu analizele multi-izotopice și C14 vor permite completarea datelor zooarheologice inclusiv cu elemente legate de mobilitatea animalelor domestice. Tot pentru întâia dată, mostrele de sol colectate sunt analizate sub aspectul amprentei lipidelor tetraeterice specifice bacteriilor descompunătoare termo-sensibile, pentru reconstituirea paleoclimatului din morminte, și sub cel al ADN-ului din mediu, care ar putea oferi, de pildă, date privitoare la folosirea articolelor din lână în ritualurile funerare.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

1. Cercetarea noului mormânt în cistă din lespezi mari de piatră și a gropii de la E de el;
2. Atingerea în întreaga KT a nivelului distrugerii cu material din sec. al IV-lea î.e.n., acolo unde s-a păstrat;
3. Excavarea stratului de distrugere și stabilirea unei datări certe și precise;
4. Cercetarea exhaustivă a cuptorului, inclusiv pe laturile sale sudice și estice;
5. Continuarea colectării și analizării resturilor organice ce pot oferi date despre interacțiunile complexe dintre comunitatea histriană și mediul înconjurător;
6. Secționarea drumului din RT pentru stabilirea cronologiei sale;
7. Continuarea cercetărilor magnetometrice.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Complexele arheologice au fost acoperite cu material geotextil și un strat de 20 cm grosime de pământ, pentru protecție până la reluarea săpăturilor în 2023. Mormintele și alte complexe arheologice (ex. gropile din NE KT) au fost documentate 3D, prin fotogrametrie. Formularea unor propuneri de conservare și punere în valoare este prematură, dat fiind stadiul cercetării.

Informații suplimentare online

[Raportul 6895 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)